

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

“ _____ ” травня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу»
на тему: «**РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ**
ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕПЛИЦЬКОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»

Виконавець:

студентка ЦЗВФН

Бившева Вікторія

В'ячеславівна _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Карпов Володимир Анатолійович

АНОТАЦІЯ

Бившева Вікторія В'ячеславівна. «Розробка програми підтримки підприємницького середовища Теплицької територіальної громаді.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу». Одеський національний економічний університет. Одеса, 2024.

Розглянуто поняття програми підтримки підприємницького середовища громаді та особливості розробки соціально-економічного розвитку громади, методичні підходи щодо аналізу та прогнозування підприємницького потенціалу громади, можливі сценарії реалізації стратегії розвідку підприємницького середовища громади.

Надано загальну оцінку стану соціально-економічного розвитку Теплицької територіальної громади та її підприємницького середовища в умовах російської агресії.

Визначено основні напрями комплексного відновлення підприємницького середовища громади, розроблено стратегічний план дій розвитку та сценарії реалізації стратегії соціально-економічного розвитку громади та її підприємницького середовища.

Ключові слова: територіальна громада, підприємницьке середовище, стратегія, програма, пріоритети, інструменти місцевого розвитку, сценарії розвитку.

ANNOTATION

Byvsheva Victoria Vyacheslavivna. «Development of a program to support the entrepreneurial environment of Teplytsk Territorial Community».

Qualifying work for a bachelor's degree in specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities" for the educational program «Economics and Business Planning». - Odessa National Economic University. Odessa, 2024.

The concept of a community business environment support program and features of the community's socio-economic development, methodological approaches to analyzing and forecasting the community's entrepreneurial potential, possible scenarios for the implementation of the community's entrepreneurial environment intelligence strategy are considered.

A general assessment of the state of socio-economic development of the Teplytsk Territorial Community and its business environment in the conditions of Russian aggression is given.

The main directions of comprehensive restoration of the community's entrepreneurial environment were determined, a strategic plan of development actions and scenarios for the implementation of the strategy of socio-economic development of the community and its entrepreneurial environment were developed.

Keywords: territorial community, business environment, strategy, program, priorities, local development tools, development scenarios.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ІНФРАСТРУКТУРНОЇ ПІДТРИМКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ГРОМАДІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	6
1.1. Поняття програми підтримки підприємницького середовища громади.....	6
1.2. Стимулювання активізації діяльності малого підприємництва до вирішення актуальних проблем місцевого економічного розвитку.....	10
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА УМОВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕПЛИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	21
2.1. Загальна характеристика громади.....	21
2.2. Основні тенденції соціально-економічного розвитку громади.....	26
2.3. Характеристика конкурентних переваг та обмежень розвитку підприємницького середовища громади.....	41
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ГРОМАДИ.....	47
3.1 Пріоритетні напрями розвитку громади.....	47
3.2 Сценарії та етапи реалізації програми розвитку підприємницького середовища Теплицької територіальної громади.....	54
3.3. Індикатори розвитку підприємницького середовища громади.....	59
ВИСНОВКИ.....	64
Список використаних джерел.....	67
Додатки.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Новий адміністративно-територіальний устрій держави, що сформований в наслідок здійснення реформи децентралізації, став основою побудови нової моделі територіального управління, заснованої на принципах субсидіарності, балансу загальнодержавних інтересів із місцевими інтересами підприємців. Вирішення зазначених питань має відбуватися на засадах партисипативності, кооперації та в межах проєктного підходу, що сприятиме інтеграції до економічного простору усіх без винятку територій та в кінцевому підсумку забезпеченню національної безпеки держави.

Актуальність впровадження системи стратегічного планування та програмування на рівні територіальних громад пов'язана з тим, що це визнаний у світовій практиці метод у системі управління територіальними утвореннями, що дозволяє створювати умови та використовувати потенціал місцевих територіальних органів влади та підприємницького середовища. Стратегічне планування розвитку підприємницького середовища дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення з урахуванням стратегічних цілей розвитку громади.

Проблеми стратегічного планування розвитку підприємницького середовища громади розглядалися у наукових працях як зарубіжних, і українських дослідників. Серед вчених відомі роботи таких авторів, як Н.В. Сментина [2-5], Я.А. Жаліло [20], А.І. Ковальов [32-36], В.А. Карпов [32-38], В.В. Коваленко [36] та ін.

Перед Теплицькою територіальною громадою стоять чисельні завдання, серед яких основними є: визначення пріоритетів розвитку громади, формування бюджету громади, розробка програм розвитку підприємницького середовища, побудова ефективної системи державно-приватного співробітництва, формування механізму управління ресурсами та інші.

Головним документом, відповідно до якого буде розвиватися громада, стане Стратегія соціально-економічного розвитку Теплицької територіальної

громади на 2023-2028 роки, в рамках якої буде структуровані програми розвитку підприємницького середовища громади.

Метою роботи є проведення теоретичного та практичного дослідження потенційних можливостей розвитку підприємницького середовища громади.

Завдання дослідження:

- дослідити поняття програми розвитку підприємницького середовища громади;
- означити методичні підходи до стимулювання активізації діяльності малого підприємництва до вирішення актуальних проблем місцевого економічного розвитку;
- надати загальну характеристику громади;
- виявити основні тенденції соціально-економічного розвитку громади;
- охарактеризувати конкурентні переваги та обмеження розвитку підприємницького середовища громади;
- запропонувати пріоритети соціально-економічного розвитку громади;
- розробити сценарії та етапи реалізації програми розвитку підприємницького середовища Теплицької територіальної громади;
- позначити індикатори розвитку підприємницького середовища громади.

Об'єктом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування та реалізації програми розвитку підприємницького середовища територіальної громади.

Предметом дослідження є процес формування програми розвитку підприємницького середовища Теплицької територіальної громади.

Методами дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ; теоретичною базою - положення сучасної економічної теорії, наукові праці українських і зарубіжних учених, присвячені проблемам стратегічного планування. У роботі застосовувались такі спеціальні

5. У відповідності з етапами та сценаріями реалізації розвитку підприємницького середовища розроблені цільові індикатори, що характеризують стан ключових сфер життєдіяльності громади відповідно до пріоритетів її розвитку.

ВИСНОВКИ

В результаті виконаної роботи можна зробити такі висновки:

1. У першому підрозділу роботи наведене поняття програми підтримки підприємницького середовища громади для збалансованого розвитку територій в контексті національної безпеки України. Розкрито зміст концепції державної політики підтримки діяльності та розвитку малого підприємництва. Наведено основні принципи та пріоритети державної політики підтримки діяльності малого підприємництва.

2. Дано оцінку основних напрямів стимулювання активізації діяльності малого підприємництва до вирішення актуальних проблем місцевого економічного розвитку.

3. Теплицька сільська територіальна громада сформована однією з перших на Одещині. Громада має дуже вигідне географічне розташування. Територія Теплицької громади розташована у південній частини Одеської області. Вона географічно відноситься до Південної Бессарабії та розкинулась на просторах Причорноморської низовини. Громада має достатні мінеральні ресурси (чорнозем, річку Когильник, мінеральні джерела). Загальна площа господарської території по громаді складає 26473 га, в т.ч. сільгоспугіддя – 23889 га, багаторічні насадження – 244 га (сади – 129 га, виноградники – 115 га), загальна площа ріллі 18808 га (с. Теплиця - 3029 га, с. Садове - 3421 га, с. Мирнопілля - 6342 га, с. Веселий Кут - 3140 га, с. Роща - 2876 га).

4. Сільське господарство – це основний виробничий потенціал Теплицької громади. Доля сільгосппродукції в загальному обсязі валової продукції складає майже 98 %. Сільськогосподарські підприємства та господарства населення громади займаються рослинництвом, тваринництвом та власною переробкою сільгосппродукції. Більшість підприємств займається вирощуванням зернових культур (151 з 163, основні культури - пшениця озима, ячмінь озимий, кукурудза, сорго, соняшник, ріпак озимий, просо), також підприємства займаються вирощуванням грецького горіха, винограду і фруктів. Електропостачання в

населених пунктах громади забезпечують 28 електричних підстанцій, в т.ч. в с. Теплиця – 6, в с. Мирнопілля - 7, в с. Веселий Кут – 7, в с. Садове – 6, в с. Роща – 2. Технічний стан електропідстанцій задовільний, обслуговування обладнання здійснює Арцизький АРСМ. На території Теплицької територіальної громади відсутня газифікація населених пунктів, що значно ускладнює проблеми із забезпеченням електроенергією населення та виробництва, а також із забезпеченням населення теплом. Теплицька територіальна громада має достатній трудовий потенціал. Головним джерелом доходів для багатьох мешканців є зайнятість в сільськогосподарському секторі, такому як вирощування овочів, фруктів у теплицях та городництво. Ці галузі забезпечують робочі місця та простори для розвитку агробізнесу. Однак, наявні також можливості для розвитку інших галузей економіки, зокрема малих та середніх підприємств у сфері послуг, торгівлі та туризму. Розташування громади, близькість до транспортних магістралей й сприятлива інфраструктура можуть сприяти підприємницькій діяльності та привертати інвестиції.

5. Підсумки SWOT-аналізу Теплицької територіальної громади дозволили розробити рекомендації з підтримки сильних сторін розвитку підприємницького середовища громади, зменшення впливу слабких сторін і зниження впливу виявлених загроз. Запропоновано 8 основних напрямів розвитку підприємницького середовища громади.

6. Розвиток підприємницького середовища був із пріоритетами розвитку громади. Нами виділено наступні 5 пріоритетів розвитку: створення ефективного економічного простору; соціально – гуманітарний розвиток та створення комфортних умов для життя в громаді; залучення інвестицій; розвиток інфраструктури; розвиток туризму. По кожному з пріоритетів розроблено стратегічні, операційні цілі та завдання розвитку підприємницького середовища. Виконання стратегічних, операційних цілей та завдань буде формувати план конкретних дій та проектів щодо виконання основної мети першого пріоритетного напрямку стратегії розвитку Теплицької територіальної громади.

7. У роботі розроблені можливі сценарії реалізації розвитку

підприємницького середовища Теплицької територіальної громади: оптимістичний – планований ріст виконується по закладеній моделі на основі традиційних і новітніх методик; песимістичний (враховує наслідки війни) – підтримання існуючого становища в умовах війни та післявоєнне відновлення громади та її економіки; реалістичний (мобілізаційний) – мобілізація зовнішніх і внутрішніх джерел реалізації стратегії, державної підтримки повоєнного відновлення, можливе залучення іноземних та вітчизняних інвесторів, впровадження сучасних сільськогосподарських та виробничих технологій, нових інноваційних проектів розвитку.

Реалістичний, мобілізаційний та інноваційний сценарій розвитку підприємницького середовища Теплицької територіальної громади - передбачає повну реалізацію проектів і програм Стратегії розвитку громади, політичну і соціальну стабільність, вдалий менеджмент, моніторинг, оновлення проектів. Відповідно до цього сценарію більш активно включається у систему вітчизняних та регіональних товарних, інформаційних, фінансових та культурних обмінів як територія для розвитку відповідної агропромислової інфраструктури та розміщення нових інноваційних виробництв. Програми розвитку малого і середнього бізнесу мають стати каталізатором зміни співвідношення «аграрної продукції - переробки» на користь власного виробництва. Цей сценарій передбачає використання зростаючого потенціалу території, з урахуванням росту, який відповідає середньостатистичному зростанню ВВП країни в 3-4% на рік (для ТГ– ВРП). Вказаний сценарій є базовим для реалізації цієї Стратегії.

8. У відповідності з етапами та сценаріями реалізації розвитку підприємницького середовища розроблені цільові індикатори, що характеризують стан ключових сфер життєдіяльності громади відповідно до пріоритетів її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки від 05.08.2020р. № 695-2020-п. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 31.10.2023р.)
2. Сментина Н. В. Методи, інструменти та механізми управління збалансованим розвитком територіальних систем. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 30-34. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/20_2017/8.pdf дата звернення 31.10.2023р.)
3. Сментина Н. В. Методи, інструменти та механізми управління збалансованим розвитком територіальних систем. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 30-34. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/20_2017/8.pdf (дата звернення 31.10.2023р.)
4. Сментина Н. В., Добрава Н. В. Інструменти активізації підприємницького середовища на мезорівні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Острог : вид-во НаУОА, 2019. № 12(40). С. 35-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2019_12_7 (дата звернення 31.10.2023р.)
5. Сментина Н. В., Добрава Н. В. Інструменти активізації підприємницького середовища на мезорівні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Острог : вид-во НаУОА, 2019. № 12(40). С. 35-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2019_12_7
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019р. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2019_2_7 (дата звернення 31.10.2023р.)
7. Сталий розвиток. Всеукраїнська громадська організація природоохоронного спрямування «Жива планета». URL: <http://www.zhiva-planet.org.ua/diyalnist/staluy-rozvtok.html> (дата звернення 31.10.2023р.)
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року : Проект Закону

України від 07.08.2018р. № 9015 URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> (дата звернення 31.10.2023р.)

9. Цілі сталого розвитку - Україна 2019. Моніторинговий звіт. Державна служба статистики України. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/st_rozv/publ/SDGs-Monitoring_Report_v08_24.09.2019.pdf (дата звернення 31.10.2023р.)

10. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1566> (дата звернення 31.10.2023р.)

11. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади 2023 р. Міністерство відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури України. Офіційний сайт реформи децентралізації влади. URL:
https://decentralization.ua/uploads/library/file/871/Моніторинг_01.10.2023.pdf
(дата звернення 31.10.2023р.)

12. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014р. № 333-р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 30.10.2023р.)

13. Про затвердження Стратегії розвитку Одеської області на період 2021-2027 років : Рішення Одеської обласної ради від 03 березня 2020р. №1228-VII. URL: <https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/soczialno-ekonomichnyj-ta-kulturnyj-rozvytok/strategichni-plany-dij-ta-programy-rozvytku/strategiya-regionalnogo-rozvytku/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (дата звернення 31.10.2023р.)

14. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року (від 21 грудня 2015 року № 32-VII. URL:
<https://scholar.google.com/scholar?cluster=16055454138208204021&hl=en&oi=scholar>
olarr (дата звернення 31.10.2023р.)

15. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 31.10.2023р.)
16. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 31.10.2023р.)
17. Офіційний сайт Теплицької територіальної громади <https://teplitska-gromada.org.ua> (дата звернення 31.10.2023р.)
18. Берегой Т. А. Агентство регіонального розвитку як механізм управління розвитком регіону на засадах демократичного врядування, дис. ... кандидата наук з держ. управління: 25.00. Одеса, 2008. 250 с.
19. Єрохін С. А. Основні засади формування стратегій соціально-економічного розвитку України. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 12. С. 18 - 29
20. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія. Київ : НІСД, 2009. 336 с.
21. Лаврів Л. А. Оцінювання методичного забезпечення стратегічного планування в Україні. *Наука молода*. 2008. № 9. С. 39- 42.
22. Козлова Л. В. Науково-методичні підходи щодо підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком регіону, дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.05 Людмила Вікторівна Козлова. Донецьк. 2013. 218 с.
23. Брусак Р. Л. Стратегічне планування в управлінні розвитком території. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. 173 с.
24. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 р. № 1602-III *Відомості ВРУ*, 2000. № 25. 195с.
25. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку : Наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України № 224 від 29 липня 2002 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення 31.10.2023р.)
26. Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів

заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України 932 від 11 листопада 2015 р. № URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п>. (дата звернення 31.10.2023р.)

27. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16/paran13#n13>. (дата звернення 31.10.2023р.)

28. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. Одеса : ТЕС, 2013. 79 с.

29. Хомич Л. В. Стратегія регіонального розвитку і планування території. *Стратегічні пріоритети*. №4 (5). 2007 р. С. 142-149.

30. Карпов Володимир, Бойко Надія Розробка стратегії економічного і соціального розвитку Маяківської громади. *Науковий вісник ОНЕУ*. № 5-6 (282-283). 2021. С. 83-90

31. Карпов В. А, Ковальов А. І. та ін. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року Одеса: ТЕК, 2013. URL: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/50042/> (дата звернення 31.10.2023р.)

32. Карпов В. А., Кучеренка В. Р. Стратегії розвитку комунального сектору міського господарства. Одеса : ОНЕУ, 2009. 211 с.

33. Стратегічне планування збалансованого розвитку міста Чорноморськ до 2025 року. / за ред.. А. І.Ковальова. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2018. 95 с.

34. Стратегічне планування збалансованого розвитку міста Подільск до 2025 року./за ред.. А.І.Ковальова. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2018. 85 с.

35. Моделювання соціально-економічного розвитку мезосистем в умовах децентралізації. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9491>. (дата звернення